

Др Драган Вујисић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

УДК: 336.717
DOI: 10.46793/XXIV-11.025V

БАНКАРСКИ УСЛУЖНИ ПОСЛОВИ*

Резиме

Предмет овог рада су банкарски послови код којих банка извршава одређене услуге трећим лицима, по налогу свог клијента (банкарски услужни послови). Конкретно, акредитив (документарни и обични), банкарска гаранција и документарни инкасо. У овим пословима учествује више лица, најмање три, и то банка, налогодавац и корисник (акредитива, гаранције) а може се појавити и више банака. Посебно су анализирани правни односи између учесника у овим пословима. Ови банкарски послови се често користе у међународним трансакцијама (продаја, и др.) и то, онда, додатно (подразумева, по правилу, учешће, више банака са седиштима у различитим земљама) усложњава њихову примену. Такође, посебан акценат дат је њиховој улози, документарног акредитива као средства плаћања, банкарске гаранције као средства обезбеђења, али она је, често, вишеструка. (документарни акредитив може имати и функцију средства кредитирања и средства обезбеђења). Такође, сви ови послови имају сличности и са другим правним пословима (јемство, осигурање, уговор у корист трећег, уговор о кредиту и др.) али они су самостални и независни правни послови.

Кључе речи: акредитив, банкарска гаранција, документарни инкасо, банка, налогодавац, корисник.

1. Уводне напомене

Банкарски послови су правни послови који за свој предмет имају промет новца и хартија од вредности као и услуге које банке врше својим клијентима у вези са прометом новца и хартија од вредности. Банкарске послове, по правилу, обављају банке, односно једна страна у банкарским пословима је, по правилу, банка. Осим банака, у овим правним пословима могу да учествују и други привредни субјекти, али се и тада на ове послове примењују правила о

---

* Рад је настао као резултат научноистраживачког рада истраживача Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

банкарским пословима. Према чл. 1088. Закона о облигационим односима¹, правила о банкарским пословима примењују се и на друга правна лица која су, у складу са законом, овлашћена за обављање одређених банкарских послова. Тако, банкарски послови нису само послови који су искључиво везани за банке, него су то послови који се обављају према правилима о банкарским пословима без обзира ко су субјекти банкарских субјеката. Наспрам банке, као учесник у банкарском послу јавља се банчин клијент. То могу бити домаћа и страна, правна и физичка лица. Изузетно, постоје банкарски послови код којих банчин клијент не може бити физичко лице или не може бити правно лице; такође, и послови којих банчин клијент може бити само домаће правно или физичко лице. Јасно, банкарским пословима се сматрају и послови између банкарских организација, односно послови код којих су обе стране банке.

Банкарски послови деле се, према различитим критеријума, и то на: домаће и међународне (према *подручје* обављања); послове са правним и са физичким лицима (према својству клијената); краткорочне и дугорочне (према дужини трајања); активне, пасивне и неутралне (према улози банке као повериоца односно дужника); депозитне, кредитне и услужне (према предмету).

Предмет овог рада су банкарски послови код којих банка извршава одређене услуге трећим лицима по налогу свог клијента.

2. Акредитив

2.1. Појам и карактеристике

Закон о облигационим односима (:ЗОО) дефинише акредитив као банкарски посао који настаје прихватањем захтева налогодавца за његово отварање којим се банка обавезује да кориснику акредитива плати одређену новчану своту ако до одређеног времена буду испуњени услови наведени у налогу за отварање акредитива.²

У правној теорији истиче се да је ова дефиниција непотпуна. Стога, наилазимо на дефиниције акредитива од стране већег броја аутора. Тако, акредитив се одређује као инструмент плаћања којим се акредитивна банка (банка издавалац) обавезује да по налогу налогодавца (комисионо – у своје име а за рачун комитента/клијента или у своје име и за свој рачун) на основу договорених докумената поднесених у складу са уговореним условима или без докумената, обави плаћање или овласти другу банку да обави плаћање трећем лицу (кориснику акредитива) или по његовом налогу или да по налогу налогодавцу сама или уз помоћ друге банке акцептира или откупи меницу

---

¹ Закон о облигационим односима, Службени лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља, Сл. гласник РС, бр. 18/2020.

² ЗОО, чл. 1072. ст. 1.

вучену од стране корисника акредитива, без права регреса, под условом да је поступљено у складу са условима отвореног акредитива банке издаваоца.³

У овом правном послу учествује најмање три лица – налогодавац за отварање акредитива (лице које је банци дало налог за отварање акредитива и исплату одређене своте новца), акредитивна банка (банка која прима и извршава налог за отварање акредитива и исплату утврђене своте новца) и корисник акредитива (лице у чију корист се отвара акредитив и врши исплата одређене своте новца). У овом послу често се појављује још једна банка, тзв. кореспондентна банка, са седиштем у земљи корисника акредитива (банка коју одређује акредитивна банка и којој акредитивна банка издаје налог да изврши исплату акредитивног износа кориснику акредитива или да изврши неку другу обавезу; кореспондентна банка може да се појави као авазирајућа банка, која (само) обавештава корисника акредитива, по налогу акредитивне банке, да му је отворен акредитив и која (по правилу) не преузима обавезу исплату акредитивне своте новца, осим ако посебним налогом акредитивне банке не преузме и ту обавезу (тада постаје исплатна банка); конфирмирајућа банка која преузима, као солидарни дужник уз акредитивну банку, непосредну и самосталну обавезу плаћања акредитивне своте новца кориснику акредитива, по налогу акредитивне банке.

Акредитив има вишеструку улогу, служи као: средство плаћања (нарочито у међународној купопродаји, извођењу инвестиционих радова и сл.); средство размене новца (нарочито у међународном промету, где се акредитивна сума исплаћује у валути земље у којој је акредитив отворен односно у валути земље корисника акредитива, према обрачунском курсу те валуте у односу на валуту у којој је акредитивна сума изражена); средство обезбеђења и сигурности (отварањем акредитива код нпр. уговора о продаји, продавац постаје сигуран да ће му бити исплаћена цена и може без опасности предати робу превозиоцу да је превезе до купца, јер ће му банка код које је купац отворио акредитив исплатити цену презентацијом одређених докумената којима се доказује да је робу уредно испоручио, док купац постаје сигуран да ће му роба бити испоручена, јер банка неће исплатити цену све док продавац не презентује одређена докумената којима доказује да је уредно извршио обавезу испоруке робе); може да служи и као средство кредитирања (налогодавца од стране акредитивне банке, а може да омогући и узајамно кредитирање налогодавца и корисника акредитива, нпр. коришћењем менице омогућава се кредитирање купца до доспелости менице од стране продавца или банке, с друге стране, пошто продавац може да изврши наплату чим је извршио испоруку робе превозиоцу или другом лицу, уз презентацију робних докумената, без обзира када ће роба приспети купцу, акредитив омогућава кредитирање продавца од стране купца или банке која откупи меницу трасирану на продавца⁴).

³ Васиљевић, М., *Трговинско право*, Београд, 2006, стр. 313.

⁴ Васиљевић, М., *Пословно право*, Београд, 2004, стр. 759.

Акредитив је код нас регулисан ЗОО (чл. 1072-1082). На међународном плану акредитив је регулисан, пре свега, Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве које је донела Међународна трговинска комора 1933. Године (ревидирана 1951, 1962, 1974, 1983, 1993, 2007 године).⁵

2.2. Документарни акредитив

Документарни акредитив постоји када је банка обавезна да исплати кориснику акредитива одређену новчану своту под условом да јој буду поднети документи према условима утврђеним у акредитиву.⁶ То могу бити различита, робна, документа: отпремна или транспортна документа (товарни лист, коносман), документа из уговора о осигурању (полиса осигурања робе), трговачке фактура и спецификације робе, остали робни документи (складишница, уверење о пореклу робе, о тежини и квалитету робе, о здравственој исправности робе, и др.).⁷ Документарни (робни) акредитив, дакле, заснива се на документима који представљају или прате робу, која је у њима уписана. Назива се и условни акредитив, јер је предаја докумената банци услов плаћања. Документа су суштина овог облика акредитива, јер све странке у овом правном послу баве се само документима а не робом.⁸ Банка је дужна да утврди да ли приложени документи одговарају условима акредитива и да ли су у свему саобразни захтевима налогодавца. Банка не испитује стање робе нити преузима било какву обавезу у погледу робе која је предмет докумената из акредитива (роба је предмет уговора о продаји а не акредитива). Испитивање докумената банка чини са дужном пажњом и у разумном року и не преузима одговорност за форму, тачност, исправност или правна дејства докумената⁹ односно банка не преузима никакву одговорност ако су поднета документа на изглед саобразни са упутствима налогодавца.¹⁰ Банка испитује документа према правилу строге саобразности према свом спољњем изгледу са условима акредитива (да су поднети сви документи, да су саобразни са роком важења

---

⁵ О једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве, детаљније, Розенберг Љ., Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве, Загреб, 1984; Вукадиновић Р., Документарни акредитив према новој верзији Једнообразних правила и обичаја, Право и привреда, Београд, бр. 9-12/1993, стр. 18-30; Тумачење правила УСП 500 и нови стандардни обрасци МТК, Удружење банака Југославије, Београд, 1994; Анђелковић, Ц., *Прва искуства у примени ревидираних јединствених правила и обичаја за документарне акредитиве УСП 600*, Банкарство, бр. 11-12/2007, стр. 73.

⁶ ЗОО, чл. 1075.

⁷ Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве, чл. 18-28.

⁸ Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве, чл. 4.

⁹ Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве, чл. 15.

¹⁰ ЗОО, чл. 1081. ст. 1.

акредитива, са износом цене, да је саобразан опис робе, и сл.). У пословној пракси, међутим, све више се одступа од правила строге саобразности испитивања докумената искупом (хонорисањем) докумената уз гаранцију банке корисника банци да ће јој накнадити штету ако купац одбије да прими такве документе; исто дејство има и искуп документа под резервом (условом).¹¹

Постоји више врста документарног акредитива: (1) *опозиви* и *неопозиви*. Опозиви акредитив, не везује акредитивну банку према кориснику, те га у сваком тренутку може изменити или опозвати на захтев налогодавца или по сопственој иницијативи, ако је то у интересу налогодавца.¹² Ово овлашћење немају друге банке.¹³ Крајњи рок опозива је моменат подношења саобразних докумената од стране корисника акредитива.¹⁴ Неопозиви акредитив садржи самосталну и непосредну обавезу банке према кориснику, која може бити укинута или измењена само споразумом свих заинтересованих страна. Неопозиви документарни акредитив може бити потврђен од неке друге банке, која, поред акредитивне банке, преузима самосталну и непосредну обавезу према кориснику (нотификација акредитива корисника од стране неке друге банке није сама по себи потврђивање овог акредитива¹⁵). Према ЗОО, опозив могу вршити све заинтересоване стране споразумом, док према Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве, субјекти који могу опозвати неопозиви акредитив су акредитивна банка, конфирмативна банка, ако постоји, и корисник акредитива¹⁶ (у листу субјеката који учествују у опозиву неопозивог документарног акредитива треба уврстити и налогодавца, јер је незамисливо да ће акредитивна банка опозвати документарни акредитив без сагласности налогодавца¹⁷). Према ЗОО, уколико није друкчије уговорено, акредитив је увек опозив, чак и када је отворен за одређени период времена.¹⁸ Ревизија Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве из 1993. године установљава претпоставку неопозивог акредитива; (2) *потврђени* и *непотврђени*. Потврђени је акредитив где се према кориснику акредитива не налази само акредитивна банка него и нека друга банка која је конфирмирала (потврдила) акредитив акредитивне банке. Банка која је потврдила акредитив (конфирмациона банка) преузима самосталну и непосредну обавезу према кориснику акредитива. Она исплаћује акредитивну своту као заступник

¹¹ Више, Васиљевић, М., *Трговинско ...*, стр. 323, Вукадиновић, Р., *Правни односи из међународног документарног акредитива*, Београд, 1989, стр. 128-131.

¹² ЗОО, чл. 1078.

¹³ Вукадиновић, Р., *нав. дело*, стр. 37.

¹⁴ *Исто*, стр. 38.

¹⁵ Види, ЗОО, чл. 1079.

¹⁶ Једнообразна правила и обичаја за документарне акредитиве, чл. 10а.

¹⁷ Милановић, Б, Вујисић, Д, *Пословно право*, Краљево, 2009, стр. 524.

¹⁸ ЗОО, чл. 1077. ст. 2.

акредитивне банке. Сви потписници акредитива – конфирмациона банка и акредитивна банка су солидарни дужници према кориснику акредитива. Потврдити се може само неопозиви акредитив. Непотврђени, карактерише то да у правном односу са корисником, као дужник, је само акредитивна банка. Ако постоји и кореспондентна банка, она не преузима самосталну обавезу према кориснику акредитива. Она обавештава да је отворен акредитив, преузима документа од корисника и прослеђује их акредитивној банци. Може да врши и исплате акредитивног износа али (само) у име и за рачун акредитивне банке. Ова банка назива се авазирајућа банка; (3) *преносиви* и *непреносиви*. Код преносивог акредитива, корисник акредитива има право да изда налог банци да изврши исплату акредитивног износа, једном или већем броју, других лица. Ако се пренос врши на више лица, пренесени износи (јасно) не могу прећи износ наведен у акредитиву. Акредитив се може пренети у целини или делимично. Акредитив се може пренети ако је изричито означен као преносив и може се пренети у целисти само једном, ако није друкчије уговорено. Делови преносивог акредитива, који заједно не прелазе износ акредитива, могу се преносити одвојено под условом да делимичне испоруке нису забрањене а целина тих преноса сматра се да чини један пренос акредитива. Код непреносивог акредитива, исплата акредитивног износа може извршити само кориснику акредитива и не може се преносити на друга лица. Важи претпоставка о непреносивости акредитива; (4) *дељиви* и *недељиви*. Код дељивог акредитива, корисник може да право из акредитива остварује сукцесивно, све док не се не исплати износ на који акредитив гласи. Нарочито се примењује у случају сукцесивних испорука робе. За разлику од преносивог акредитива, дељиви акредитив односи се на плаћање кориснику који је означен у акредитиву, а не по налогу корисника трећем лицу, тако што се плаћање врши у обrocима. Недељиви акредитив, користи се и наплаћује одједном и то у целини укупне своте новца на коју акредитив гласи; (5) *одлазећи* и *долазећи*. Одлазећи или *postro* акредитив који отварају домаћи увозници у корист инострани извозника. Долазећи или *loro* акредитив који отварају страни увозници у корист домаћих извозника; (6) *готовински акредитив* (исплата се врши у готовом новцу непосредно односно на текући рачун корисника акредитива), *акцептни* (акредитивна банка акцептира меницу вучену од стране корисника или се обавезује да трасирану меницу вучену на налогодавца или друге трасате назначене у акредитиву акцептира и о доспелости плати; корисник акредитива не добија готов новац, по презентацији и предаји докумената, већ акцептирану меницу; на овај начин, он се обезбеђује да ће му банка-акцептант о доспелости менице исплатити износ на њој назначен, а може и да есконтује меницу и тако одмах дође до новчаних средстава; ово се користи, нарочито, код купопродаје робе на кредит), *откупни акредитив* (корисник акредитива вуче меницу на налогодавца или другог трасата назначеног у акредитиву, не и на акредитивну банку, а акредитивна банка се обавезује, по акредитиву а не по меници, да ће кориснику и савесном имаоцу

менице исплатити акредитивну суму са презентацијом робних докумената или да ће обезбедити откуп менице од стране друге банке, а ако ова то не учини да ће сама извршити исплату¹⁹), *гаранцијски акредитив* (банка се обавезује према кориснику да ће му исплатити акредитивни износ ако је корисник пре истека одређеног рока обавести да налогодавац није о доспелости извршио уговорну обавезу коју има према кориснику и преда јој документа која то доказују²⁰), *packing акредитив* (корисник је овлашћен да подигне део акредитивног износа пре подношења робних докумената, као аконтацију; постоји акредитив са црвеном клаузулом – корисник ради подизања аванса презентира банци меницу по виђењу уз писмено обавезивање да ће робна документа касније поднети банци и за зеленом клаузулом – захтева се ради коришћења аванса да продата роба буде ускладиштена у банчино име²¹), *контра акредитив* (налогодавац даје налог акредитивној банци да отвори нови акредитив, а покриће за тај акредитив представља већ отворени акредитив који му је отворен код исте банке²²), *револвинг акредитив* (исплатом акредитивне своте не гаси се акредитив него се обнавља у истом износу; обнављање се врши до достизања уговореног максималног износа свих исплата, када се акредитив коначно гаси).

Обавезе банке из документарног акредитива су вишеструке: обавештавање корисника о отварању акредитива, испитивање презентованих докумената (банка испитује да ли су документи које је поднео корисник акредитива у свему саобразни оним захтевима налогодавца који су назначени у изјави о отварању акредитива коју је банка учинила кориснику акредитива), обавештавање налогодавца (када добије документа, банка мора у најкраћем року о томе обавестити налогодавца и указати му на, евентуално, утврђене неправилности и недостатке; у случају утврђених недостатака банка неће извршити исплату кориснику акредитива), обавештавање корисника о неусклађености докумената са условима акредитива (према Правилима за документарне акредитиве Ревизија 2007 године, банка је дужна да подносиоца докумената, ако се ради о документима који нису усклађени са условима акредитива, о томе обавести у року од пет банкарских дана²³), обавеза плаћања (кад утврди да презентовани документи одговарају условима акредитива и да су испуњени сви други услови, банка је дужна да изврши, ову, своју основну обавезу из акредитива), враћање робних докумената налогодавцу (банка је дужна да врати налогодавцу сва робна документа која је примила, након што је извршила своју обавезу ради које су јој ти документи презентовани односно чим изврши исплату акредитивне своте; ако се код акредитива јави и кореспондентна банка, она враћа робна документа акредитивној банци а акредитивна банка их предаје

¹⁹ Више, Васиљевић, М., *Трговинско ...*, стр. 326.

²⁰ Вукадиновић, Р., *Standby акредитиви*, Право и привреда, бр. 9-10/1987, стр. 445-458.

²¹ Више, Васиљевић, М., *Трговинско ...*, стр. 328.

²² Милановић, Б, Вујисић, Д, *нав. дело*, стр. 525.

²³ Подчлан 16.d. UCP 600.

налогодавцу акредитива, која су му неопходна да би нпр. код уговора о продаји да би преузео робу од превозиоца и сл.), извршавање, евентуално, накнадних налога.

Акредитив представља сложен банкарски посао у коме учествује више лица (најмање три а у међународном промет четири). Између њих се успоставља више правних односа који су међусобно одвојени, независни и самостални, али збирно представљају једну функционалну целину која омогућава остварење акредитивног аранжмана. Акредитив је независан од основног посла поводом кога је отворен; банку према налогодавцу обавезује само садржај налога за отварање акредитива који је прихватила а не садржај и услови основног посла између налогодавца и корисника акредитива. У односу на корисника акредитива, банку обавезује оно што је наведено у исправи о акредитиву који је у његову корист отворила, независно од садржаја налога налогодавца за отварање акредитива и независно од садржаја и услова основног посла између налогодавца и корисника акредитива поводом кога је отворила акредитив (ако корисник акредитива сматра да услови акредитива о којем га је банка обавестила не одговарају условима основног посла, он то треба да расправи са налогодавцем а не са банком, у том смислу може корисник нпр. захтевати од налогодавца да банци да налог за измену акредитива; ако банка није обавестила корисника о отварању акредитива, она нема према кориснику акредитива никакву обавезу, без обзира што је прихватила налог за отварање акредитива^{24, 25}).

Правни однос између налогодавца за отварање акредитива и корисника акредитива – акредитив се отвара поводом неког основног правног посла а ради испуњења обавеза из тог посла. Најчешће се ради о уговору о продаји, такође, и уговору о грађењу и сл. Акредитивни однос настаје да би се омогућило извршење основног посла, конкретно нпр. код уговора о продаји, плаћање куповне цене. То се чини уношењем у уговору о продаји акредитивне клаузуле, према којој ће купац извршити плаћање куповне цене продавцу на тај начин што ће му отворити акредитив код одређене банке. На основу ове клаузуле, купац (налогодавац за отварање акредитива) обавезује се да отвори акредитив у одређеном року (да да налог банци за отварање акредитива у корист друге уговорне стране, корисника акредитива тј. продавца из уговора о продаји), да отвори акредитив код одређене банке, да отвори одређену врсту акредитива, као и да отвори акредитив којим ће акредитивна сума покрити цену коштања робе из уговора о продаји. Ако то не учини или по отварању акредитива не дође до исплате акредитивне суме кривицом налогодавца или банке, биће одговоран за неизвршење своје уговорне обавезе (примењују се правила за случај неизвршења обавезе купца у погледу исплате купопродајне цене код уговора о продаји; и ако корисник акредитива не искористи акредитив

---

²⁴ Јанковец, И., *Привредно право*, Београд, 1999, стр. 622.

²⁵ О правним односима код документарног акредитива, више, Вукадиновић Р., *нав. дело*.

који је уредно отворен, дужник из основног посла тј. налогодавац за отварање акредитива мораће да му износ плати на други начин, а корисник акредитива би тада запао у поверилачку доцњу). Корисник акредитива своје захтеве може према налогодавцу истицати само на темељу основног посла, а акредитив се јавља као средство реализовања основне обавезе налогодавца.

Правни однос између налогодавца и акредитивне банке – настаје кад банка прихвати налог налогодавца (дужник новчане обавезе из уговора са акредитивном клаузулом, нпр. купац код уговора о продаји) за отварање акредитива одређене садржине. Тада настаје уговор о отварању акредитива. Налог за отварање акредитива се даје на прописаном формулару банке. Акредитив мора бити сачињен у писменој форми. Уговор о отварању акредитива ствара обавезу банци да благовремено отвори акредитив у корист одређеног лица који одговара налогодавчевим упутствима, обавести корисника о отварању акредитива, исплати му акредитивну суму према условима акредитива, достави налогодавцу примљена документа од стране корисника акредитива. Обавезе налогодавца су плаћање провизије, трошкова, као и обезбеђење покрића за плаћање пре издавања акредитива односно код акредитива код којих се користи вучена меница до доспелости менице. Покриће за плаћање акредитивне суме може бити из сопствених средстава налогодавца или из кредита који банка одобрава налогодавцу. Ако се плаћање врши из сопствених средстава налогодавца, банка иступа као његов пуномоћник. Ако се акредитив отвара на бази кредита, тада банка и налогодавац закључују посебан уговор о кредиту.

Правни однос између акредитивне банке и корисника акредитива – уговором о акредитиву банка се обавезује да кориснику акредитива исплати одређену новчану своту ако до одређеног времена буду испуњени услови наведени у налогу за отварање акредитива. Ова обавеза банке настаје оног дана када је саопштила кориснику акредитива да је у његову корист отворила акредитив (изјава о отварању акредитива чини се у писменој форми); до тог момента корисник акредитива нема право да истиче према банци никакве захтеве. Од момента пријема обавештења о отварању акредитива настаје самосталан и независан правни однос између корисника акредитива и банке. Од тог момента банка преузима обавезу да исплати акредитивну суму на начин и под условима предвиђеним у обавештењу о отварању акредитива. Садржај односа између банке и корисника акредитива зависи од врсте акредитива (код робног акредитива корисник треба да преда банци предвиђена робна документа; ако се ради о опозивом акредитиву, банка може корисника чак и у часу када захтева исплату акредитивног износа обавестити да је акредитив опозван, док се у случају неопозивог акредитива, банка својом изјавом кориснику да је у његову корист отворила акредитив обавезала да му исплати акредитивни износ; изјава банке је независна од основног посла, па је банка дужна да исплати акредитивни износ и кад је основни посао ништав, а може одбити исплату само ако је налогодавац издејствовао привремену меру забране

исплате због злоупотребе права или преваре од стране корисника акредитива²⁶). Уговор између банке и налогодавца о отварању акредитива није уговор у корист трећег; корисник нема правни положај бенефицијара из уговора у корист трећег. Правни однос између акредитивне банке и корисника акредитива не успоставља се на уговорној основи (између њих). Правни однос између банке и корисника акредитива заснива се једностраном изјавом воље банке (банку обавезује само оно што је у изјави о акредитиву садржано).²⁷

Правни однос између банака које учествују у акредитивном послу – до овог правног односа долази у случају кад је акредитивна банка ангажовала неку другу банку, као кореспондентну, да изврши исплату предвиђене своте новца кориснику акредитива или неку другу услугу. Односи ових банака регулишу се посебним уговором који је самосталан и назавистан од уговора о акредитиву. Кореспондентна банка може имати авазирајућу функцију (прихватањем налога акредитивне банке, обавезује се на обавештавање корисника акредитива о отвореном му акредитиву и, евентуално, на пружање неких других услуга као што је нпр. примање и искупљивање докумената када говоримо о тзв. исплатној банци; према кориснику акредитива, авазирајућа банка се јавља као пуномоћник акредитивне банке; авазирајућа банка је искључиво у правном односу са акредитивном банком, тако да само њој одговара за неизвршавање или неуредно извршавање својих обавеза. Даље, кореспондентна банка може имати конфирмативну (потврђујућу) функцију (акредитивна банка може да захтева од неке друге банке да издатом акредитиву дода своју потврду; прихватањем налога акредитивне банке, та друга, конфирмирајућа, банка преузима самосталну и непосредну обавезу исплате акредитивне суме; за извршавање преузетих обавеза конфирмирајућа банка одговара акредитивној банци, а од момента слања обавештења о потврди акредитива кориснику, одговараће и кориснику акредитива за исплату акредитивне суме према садржини своје акредитивне исправе; на овај начин конституише се солидарна одговорност акредитивне и конфирмативне банке према потраживању корисника акредитива; конфирмирајућа банка у односу према акредитивној банци иступа као комисионар, док није у правном односу са налогодавцем).

2.3. Обични акредитив

Обични акредитив није ничим условљен. Налогодавац није поставио никакав услов кориснику акредитива од којег би зависила обавеза банке да изврши исплату акредитивног износа. Налогодавац овим акредитивом позива акредитивну банку да кориснику акредитива безусловно исплати одређену своту новца, а банка извршава добијени налог за исплату.

---

²⁶ Јанковец, И., *нав. дело*, стр. 626 и тамо коришћена литература.

²⁷ *Исто*.

Постоји неколико облика обичног акредитива: *лични* (акредитивна банка на захтев свог клијента који код ње држи средства даје налог другој банци, по правилу у другом месту, да одређеном кориснику акредитива стави на располагање одређену своту новца на одређено време, без икаквих услова; банка-извршилац извештава корисника о отвореном акредитиву, уз доставу копије акредитива, која му служи као легитимација за наплату акредитива; до истека времена важења акредитива, корисник је овлашћен користити средства са акредитива, одједном или оброчно; неискоришћена средства банка-извршилац враћа банци-налогодавцу, а ова их ставља на располагању клијенту по чијем је захтеву отворен акредитив); *кредитно писмо* (банка-издавалац писма овлашћује свог клијента-корисника писма да подигне или да се изврши пребацивање на његов рачун, у исправи означену своту новца, одједном или оброчно код банке која је издала исправу или код неке друге банке; кредитно писмо може да буде издато као *обично* – може се наплатити само код једне банке у писму означене или њених филијала, и као *циркуларно* – може се наплатити код више различитих банака означених у исправи; за разлику од личног акредитива где банка кориснику акредитива не предаје никакву исправу већ је шаље банци извршиоцу, код кредитног писма исправа се предаје кориснику); *перманентни акредитив* (банка налогодавац овлашћује корисника да може до истека одређеног времена или до опозива свакодневно, недељно, месечно користити новчана средства стављена на располагање, уз могућност обнављања након исцрпљивања); *буџетски акредитив* (користи се за извршавање буџета одређених државних органа и организација које се финансирају из буџета; користи се у оквиру одобреног буџета и то, по правилу, буџетских чекова).²⁸

3. Банкарска гаранција

Банкарска гаранција представља писмену исправу којом се банка обавезује према примаоцу гаранције (кориснику) да ће му за случај да му треће лице не испуни обавезу о доспелости измирити обавезу ако буду испуњени услови из гаранције.²⁹ Банкарска гаранција представља средство обезбеђења испуњења обавезе из неког привредног уговора (продаја, грађење, најчешће). Обавезу из основног посла, која је обезбеђена банкарском гаранцијом, преузео је дужник из основног посла а не банка. Дужник из основног посла треба преузету обавезу и да испуни на уговорени начин и у уговорено време. Банка осигурава и штити корисника гаранције (повериоца из основног посла) од ризика неизвршења преузетих обавеза (обавеза из основног посла) наведених у

²⁸ О врстама обичног акредитива, више, Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б., *Банкарско право*, Београд, 1982, стр. 280.

²⁹ ЗОО, чл. 1083. ст. 1, о појму банкарске гаранције, више, Шогоров С, *Банкарска гаранција*, Београд, 1985, стр. 69.

банкарској гаранцији и гарантује да ће те обавезе извршити дужник из основног посла (налогодавац гаранције) или сама банка ако обавезу не изврши дужник. Банка измирује обавезу из гаранције у новцу и у случају да се гаранцијом обезбеђује неновчана обавеза.

Значај банкарске гаранције је вишеструк. То је, пре свега, средство обезбеђења извршења обавеза из основног правног посла. Банкарска гаранција штити интересе повериоца из основног посла од тзв. комерцијалних ризика (инсолвентности друге уговорне стране, неуредног извршења обавеза, неизвршења обавеза из основног посла) али и од ризика случаја више силе, непуневажности основног посла, административних мера, и др. Даље, поступак реализовања банкарске гаранције је брз и једноставан а при томе то је финансијски модел који не блокира средства дужника. Затим, банкарску гаранцију дају банке које су способније и сигурније за плаћање него остали привредни субјекти, обзиром на законску обавезу одржавања сопствене ликвидности. Банке су стручно оспособљене да правилно процене економску ефикасност одређеног улагања односно пословног аранжмана свог клијента; такође и његов бонитет. Отуда оне уливају и сигурност повериоцима у њихове дужника, јер иза њих стоји банка као гарант уредног извршења уговорних обавеза.³⁰

У овом банкарском послу појављује се најмање три лица: налогодавац (дужник из основног посла, који се обавезао свом уговорном партнеру-повериоцу из основног посла да ће за извршење његових уговорних обавеза гарантовати банка), банка која издаје гаранцију (банка гарант) и корисник гаранције (поверилац из основног посла). У овом правном послу може се укључити више банака.

Правни однос између дужника и повериоца из основног правног посла – издавању банкарске гаранције претходи уговорни однос из основног посла (уговор о продаји, грађењу, и др.), ради чије обезбеђења се издаје банкарска гаранција. У основни посао је унета клаузула која обавезује дужника да повериоцу прибави гаранцију одређене банке, као обезбеђење потраживања повериоца. Овом клаузулом морају бити уређена сва питања у вези са гаранцијом (означење банке гаранта, износ гаранције, рок важења гаранције, врста гаранције, рок за предају гаранције кориснику). Обавезу да повериоцу прибави гаранцију одређене банке, дужник мора извршити на начин предвиђен у клаузули; у супротном, поверилац има право на једнострано раскид уговора (основног посла) и накнаду штете.

Правни однос између банке гаранта и налогодавца (дужника из основног посла) – у испуњењу своје обавезе преузете у основном правном послу, дужник из основног посла (налогодавац, банчин клијент) упућује банци налог да изда банкарску гаранцију. Прихватањем налога од стране банке, закључује се уговор о издавању банкарске гаранције. Уговором о банкарској гаранцији, банка се

---

³⁰ Милановић, Б, Вујисић, Д, *нав. дело*, стр. 527.

обавезује да ће у своје име а за рачун налогодавца дати гаранцију трећем лицу (кориснику гаранције, повериоцу из основног посла), те да ће исплатити гарантну суму у случају наступања гаранцијом предвиђене околности, док се налогодавац обавезује да ће за то платити банци одређену накнаду, као и да ће вратити новчану своту коју банка исплати кориснику гаранције, ако дође до реализације гаранције односно ако налогодавац (дужник из основног посла) не испуни своју обавезу из основног посла кориснику гаранције (повериоцу из основног посла).

Правни однос између банке гаранта и корисника гаранције (повериоца из основног посла) – овај правни однос успоставља се давањем гаранције, најчешће у виду писма, које банка упућује кориснику гаранције а којим преузима одређену обавезу у вези са основним послом који су закључили налогодавац (дужник из основног посла) и корисник гаранције (поверилац из основног посла). Издавањем гаранције за банку настаје обавеза да кориснику гаранције исплати гарантовани износ ако се испуне два услова: први, ако дужник не испуни о доспелости своју обавезу из основног посла; други, ако се испуне сви, остали, услови из гаранције. Корисник гаранције може своје право из гаранције да врши у оквиру рока важности гаранције (мора поднети захтев за исплату гарантног износа у року важења гаранције) и у оквиру гарантоване суме.

Ако у овом банкарском послу учествује више банака, онда се јавља још једна група правних односа и то између банака које учествују у гаранцијском послу (до учешћа више банака долази када поверилац из основног посла захтева да му домаћа банка изда гаранцију и то на бази контрагаранције иностране банке чије се седиште налази у држави његовог дужника или кад је прописима одређено да гаранције издају банке које су домицилиране у месту у коме се налази седиште повериоца; до учешћа више банака долази и онда кад поверилац тражи да буде обавештен о издавању гаранције преко неке друге банке и то, по правилу, банке која се налази у његовом седишту). Иначе, сви правни односи су међусобно независни и самостални (тако, нпр. банка не може према кориснику гаранције да истиче приговоре који имају основ у уговору о издавању банкарске гаранције).

Постоји више врста банкарске гаранције. *Условна банкарска гаранција* – банкарска гаранција код које је корисник дужан да претходно докаже испуњеност одређеног услова да би могао да захтева да банка изврши своју обавезу из гаранције, односно да му исплати новчани износ на који гаранција гласи. Тај услов може бити различито одређен, нпр. да је испунио своје обавезе из основног посла, да је изостало испуњење обавезе дужника из основног посла, и др. (нпр. обавеза корисника гаранције/продавца из уговора о продаји да преда банци одређена документа којима доказује да је извршио обавезу продаје робе). Овај услов нема карактер услова у правно-техничком смислу тј. у смислу будућег и неизвесног догађаја од чијег наступања зависи настанак или престанак неког права или правних дејстава, већ је то услов за исплату

гаранције, јер је у њему претпоставка која треба да буде испуњена да би дошло до исплате гаранције и овај услов је садржан у основном послу, налогу за издавање гаранције и у самој гаранцији.³¹ *Безусловна гаранција* – корисник банкарске гаранције остварује права из гаранције подношењем банци о року важења гаранције захтева за исплату, са изјавом да дужник из основног посла није о року испунио своје уговорне обавезе (банка може да одбије да плати гарантовани износ ако је захтев за плаћање очигледно неоснован или је противан начелу савесности и поштења³²). *Новчана или платежна банкарска гаранције* – банкарска гаранција која се издаје ради обезбеђења исплате одређене своте новца. *Чинидбена банкарска гаранција* – банкарска гаранција која се издаје ради обезбеђења неновчане обавезе. *Лицитациона банкарска гаранција* – банка гарант се обавезује да ће кориснику гаранције (организатору лицитације) исплатити гарантовану суму новца за случај да учесник на лицитацији (налогодавац) чија је понуда прихваћена као најповољнија не закључи уговор на који се односила лицитација. *Гаранција за добро извршење посла* – банкарска гаранција којом се банка обавезује да ће кориснику гаранције исплатити гарантовану суму ако дужник из основног посла не испуни или неуредно испуни своју уговорну обавезу. *Директна банкарска гаранција* – банкарска гаранција код које банка, по налогу свог налогодавца, издаје гаранцију непосредно кориснику гаранције. *Индиректна банкарска гаранција* – банкарска гаранција код које банка, по налогу свог налогодавца, даје гаранцију преко неке друге банке. Индиректна банкарска гаранција може бити конфирмирајућа (поред банке гаранта појављује се и друга банка која потврђује обавезу из гаранције банке гаранта и налази се, такође, у непосредном односу са корисником гаранције као и банка гарант) и авазирајућа (друга банка преузима, по молби банке гаранта, обавезу да у њено име и за њен рачун изврши исплату гарантног износа кориснику гаранције, али не преузима никакву самосталну обавезу према кориснику гаранције банке гаранта). *Акцесорна банкарска гаранција* – банкарска гаранција код које банка може кориснику гаранције да истиче све приговоре из основног посла као и налогодавац гаранције односно дужник из основног посла. *Самостална банкарска гаранција* – банкарска гаранција где банка не може према кориснику гаранције истицати приговоре из основног посла које би могао да истиче налогодавац гаранције као дужник из основног посла, већ се банка може користити само приговорима из гаранције, нпр. да је истекао рок важења гаранције. Према ЗОО, у овом случају, налогодавац је дужан да плати банци сваки износ који је банка платила по основу гаранције издате са клаузулом „без приговора“; корисник гаранције дугује налогодавцу гаранције износ примљен по основу гаранције на који иначе не би имао право због оправданих приговора

---

³¹ Павићевић, Б, *Банкарска гаранција у теорији и пракси*, Београд, 1999, стр. 170.

³² Бијорац, Р., *Штете по основу банкарске гаранције*, Правни живот, Београд, бр. 9-10/1992, том I, стр. 1613.

налогодавца.³³ *Супергаранција* – банкарска гаранција која је потврђена од стране неке друге банке (најчешће Народне банке, јер се јавља у пословима велике вредности) која гарантује кориснику гаранције испуњење обавезе из гаранције банке гаранта; корисник гаранције може своје захтеве из гаранције поднети било банци која је издала гаранцију било оној која ју је потврдила (обе банке, и банка гарант и банка супергарант налазе се у непосредном правном односу са корисником гаранције и одговарају му солидарно и истоветно). *Контрагаранција* – је таква гаранција где се кориснику гаранције једне банке (која нема седиште у земљи корисника) по налогу те банке може издати гаранција друге банке (која обично има седиште у земљи корисника), при чему ова друга банка захтева контргаранцију од прве банке, од које ће се регресирати ако се корисник наплати из њене гаранције. *Покривена гаранција* – банкарска гаранција код које налогодавац полаже покриће банци и банка из тог покрића исплаћује гарантни износ. *Непокривена гаранција* – банкарска гаранција код које банка исплаћује гарантни износ из својих сопствених средстава за рачун свог налогодавца, чиме се успоставља кредитни однос између банке гаранта и налогодавца моментом исплате гарантног износа.

Банкарска гаранција има сличности са појединим правним институтима. *Банкарска гаранција – уговор о јемству*, код уговора о јемству предмет испуњења јемчеве обавезе може бити како новчана тако и неновчана обавеза, док је предмет банкарске гаранције искључиво новчана обавеза и то до висине гарантног износа (обавеза банке увек и само може се састојати у исплати одређеног износа новца, а не и у некој неновчаној обавези); јемац се обавезује на испуњење туђе обавезе (због чега је његова обавеза акцесорна), док код банкарске гаранције банка гарант испуњава своју обавезу (зато банкарска гаранција представља самосталан правни посао); јемац који је извршио обавезу главног дужника ступа по сили закона у права повериоца према главном дужнику (наступа персонална суброгација), док ако је банка извршила обавезу из банкарске гаранције, њено право на регрес према дужнику из основног правног посла (налогодавцу) заснива се на уговору који је закључен између њих о давању банкарске гаранције и обим регресних права према налогодавцу одређен је тим уговором а не законом; у односу између дужника и јемца важи правило да јемац сме извршити повериочево потраживање тек након што је о тој намери обавестио дужника, те да дужник може употребити против јемца који је без његовог знања извршио исплату повериочевог потраживања сва правна средства којима је у часу те исплате могао одбити повериочев захтев, као и да јемац који је исплатио повериочево потраживање а о томе није обавестио дужника, те је овај у незнању за ту исплату поново исплати исто потраживање, не може захтевати накнаду од дужника (има право да захтева од повериоца да му врати оно што му је исплатио), док код банкарске гаранције банка може о намери да исплати кориснику гаранције гарантни износ да

---

³³ ЗОО, чл. 1087.

обавести дужника из основног посла (налогодавца) али и не мора (ово из разлога што обавеза банке према повериоцу из основног посла/кориснику гаранције не зависи од приговора које би можда могао да користи дужник који је дао налог за издавање гаранције него обавеза банке према кориснику гаранције зависи од садржина гаранције која опет зависи од садржине налога који је налогодавац дао банци а након што је банка извршила исплату кориснику гаранције њена права према налогодавцу зависе од тога да ли је поштовала налог о издавању гаранције).³⁴ Банкарска гаранција се, такође, разликује и од документарног акредитива (основна разлика је та што је банкарска гаранција само средство обезбеђења плаћања а не и средство плаћања као што је документарни акредитив), меничног авала (у улози авалисте може да се појави било које лице које поседује пасивну меничну способност, док се у улози гаранта код банкарске гаранције јавља банка; обавеза авалисте може бити непуноважна због одређених формалних недостатака, као што је нпр. недостатак неког битног меничног елемента, док је банкарска гаранција апстрактна и представља самосталну обавезу банке гаранта; код авала, приликом исплате меничног износа од авалиста *ex lege* стиче право да се регресира од хонората, док се банка код банкарске гаранције регресира од свог налогодавца искључиво на основу издате банкарске гаранције).³⁵ Банкарска гаранције разликује и од уговора у корист трећег (код уговора у корист трећег, корисник стиче право да самостално и непосредно захтева испуњење престације иако није учествовао у закључењу уговора, док код банкарске гаранције корисник стиче право на исплату из саме гаранције а не из уговора закљученог између налогодавца и банке гаранта), као и од приступања дугу (банкарска гаранција се разликује по својој апстрактности, док је обавеза приступника акцесорна у погледу свог настанка).³⁶

4. Документарни инкасо

Документарни инкасо је банкарски посао код кога банка преузима обавезу да по налогу и за рачун налогодавца (продавца) наплати (или добије акцепт менице) његово потраживање према трећем лицу (купцу, трасату), уз предају одређених докумената на основу којих купац може располагати робом, док се налогодавац обавезује да за то плати банци одређену провизију.³⁷

---

³⁴ Више, Павићевић, Б., *нав. дело*, стр. 57-69.

³⁵ Више, Милановић, Б., Вујисић, Д., *нав. дело*, стр. 529.

³⁶ Више, Вукадиновић, Р., Анђелковић, Ц., Вуковић, Д., *Гаранције на први поглед у међународној пракси: једнообразна правила за гаранције на позив*, Београд, 1995, стр. 12-21.

³⁷ Види, Павићевић, Б., *Документарни инкасо у међународним плаћањима*, Привредно правни приручник, бр. 2/81, стр. 18.

У овом правном послу учествује најмање три лица: налогодавац (продавац) који предаје банци инкасо документа ради наплате својих потраживања, банка (доставна банка) којој налогодавац предаје ова документа и поверава посао наплате свог потраживања, и купац (дужник) од кога банка врши наплату потраживања налогодавца на основу инкасо документа. У овом послу може се појавити још једна банка и то тзв. инкасо банка, којој доставна банка поверава извршење налога свог комитента (налогодавца) из инкасо посла. Између ових лица успостављају се односи који су међусобно самостални и независни: *правни однос између продавца (налогодавца) и купца* (ово је основни правни посао, уговор о продаји код кога се купац обавезује да плати куповну цену или акцептира меницу инкасо банци; овај правни посао је изван документарног инкаса, односно обавеза купца да плати куповну цену не произилази из документарног инкаса него из основног правног посла тј. уговора о продаји); *правни однос између налогодавца (продавца) и доставне банке* (настаје уговором о документарном инкасу; налогодавац даје налог банци у циљу наплате свог потраживања и прихватањем налога сматра се да је закључен уговор о документарном инкасу; *правни однос између доставне банке и инкасо банке* (инкасо банка прихватањем налога од стране доставне банке обавезује се да ће документа примљена од доставне банке предати купцу на плаћање или акцепт, да ће од њега примити дуговну исплату, као и да ће предузети све друге правне радње у име и за рачун свог налогодавца-доставне банке; доставна банка оговара за избор инкасо банке, као и за штету коју својим радом инкасо банка проузрокује продавцу.

Постоје различите врсте документарног акредитива; *робни* (наплата потраживања изражених у робним документима, са или без хартија од вредности), *неробни* (наплата потраживања изражена искључиво у хартијама од вредности), *ностро* (домаћа банка преко стране банке у земљи плаћања наплаћује од страног дужника домаће потраживање), *loro* (страна банка преко домаће банке наплаћује стране потраживање од домаћег дужника), *документарни инкасо са плаћањем у готовом при искупу документа који врши купац од банке* (могуће је и делимично плаћање али се тада не предају документа купцу док не изврши исплату у целости, ако у налогу за наплату није друкчије одређено), *документарни инкасо са предајом документа уз акцепт менице* (успоставља се менично правни однос).³⁸

Овај правни посао регулисан је Једнообразним правилима за инкасо које је донела Међународна трговинска комора у Паризу 1956 године (ревидирана 1967 и 1995 године). Према једнообразним правилима за инкасо, све банке које су укључене у овај банкарски посао дужне су да поступају у доброј вери и са разумном пажњом.³⁹ Међутим, Једнообразним правилима за инкасо, банке су

³⁸ Васиљевић, М, *Пословно ...*, стр. 788.

³⁹ Једнообразна правила за инкасо, чл. 1.

веома широко ограничиле или искључиле своју одговорност.⁴⁰ Тако, банка није одговорна за губитак порука, писама и докумената, као ни за преводе и тумачења појединих техничких израза, као ни за исправност потписа на меници нити су дужне да испитују овлашћења лица која потписују меницу.⁴¹

*Dragan Vujisić, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

BANKING SERVICES

Summary

The subject of this paper are banking transactions where the bank does certain services to third parties by the order of its client (banking services). Specifically, these are letter of credit (documentary and ordinary), bank guarantee and documentary bills for collection. These transactions include a couple of parties, three at least and they are the bank, orderer and user (of the letter of credit guarantee), but there may be a few banks as well. Special analysis is made of legal relationships between the participants in these transactions. These banking services are often used in international transactions (sale, others) and this fact then additionally makes their application complex (implying as a rule, participation of several banks having main offices in different countries). A special emphasis is also put on their role, the documentary letter of credit as a means of payment the bank guarantee as a means of securing but often it may be of multiple character (the documentary letter of credit may also have the function of means of funding and means of securing). In addition, all these services have similarities to other legal activities (assurance, security, contract in favour of a third party contract on crediting and the like) but they are independent and autonomous legal activities.

Key words: *letter of credit, bank guarantee, documentary bills for collection, bank, orderer, user.*

---

⁴⁰ Више, Павићевић, Б., *Документарни инкасо ...*, стр. 26.

⁴¹ Види, једнообразна правила за инкасо, чл. 9-15.